

**MEZINÁRODNÍ KONFERENCE
V REGIONÁLNÍM PROSTŘEDÍ.
ZPRÁVA O VÝSTUPU VÝZKUMNÉHO PROJEKTU
PŘÍSLUŠNÍCI NĚMECKÉ BRANNÉ MOCI
V ŘADÁCH ČS. ARMÁDY ZA DRUHÉ SVĚTOVÉ VÁLKY
JAKO PŘÍKLAD MARGINALIZACE V PROCESU
TVORBY HISTORICKÉ PAMĚTI**

Zdenko Maršálek

Projekt *Příslušníci německé branné moci v řadách čs. armády za druhé světové války jako příklad marginalizace v procesu tvorby historické paměti* je standardním tříletým projektem podpořeným grantem Grantové agentury České republiky.¹ Garantem je Ústav pro soudobé dějiny AV ČR; základní tým ve složení Mgr. Et Mgr. Zdenko Maršálek, Ph.D., Mgr. Milan Sovilj, Ph.D., PhDr. Jiří Neminář a PhDr. Vladimír Pilát, CSc., spolupracuje s dalšími, především pak zahraničními odborníky. Mezi spolupracujícími institucemi je nutné zmínit zvláště regionální Muzeum Hlučína.

Projekt je zaměřen na zkoumání fenoménu cílené marginalizace v procesu vytváření kolektivní paměti. Modelem pro výzkum je početná skupina československých občanů, kteří byli v průběhu války povoláni ke službě v německých ozbrojených složkách, a po svém zajetí nebo přeběhnutí se posléze přihlásili do československé armády v zahraničí. Skutečnost, že před nástupem do zahraničí armády kratší či delší dobu sloužili v nepřátelském vojsku a oblékali uniformu nacistického wehrmachtu, ovšem neodpovídala černobílému obrazu zahraničního vojáka-vlastence, jak byl uměle vytvářen již během válečných let a po celá dlouhá následující desetiletí tradován v kolektivní paměti. Přestože dotyční vojáci představovali značné procento celkového stavu zahraničních jednotek, jejich význam byl dlouhodobě zcela zamlčován respektive výrazně marginalizován, stejně jako samotná problematika služby československých občanů v německém vojsku.

Podobnou situaci lze dokladovat i v dalších evropských zemích.² Projekt je v tomto ohledu pokračováním výzkumu problematiky v Polsku, Francii,

¹ <https://www.rvvi.cz/cep?s=jednoduche-vyhledavani&ss=detail&n=0&h=GA18-11418S>. [cit. 26. 05. 2020]

² LAGROU, Pieter: *The Legacy of Nazi Occupation. Patriotic Memory and National Recovery in Western Europe 1945–1965*. Strassbourg 2001.

Belgii, Lucembursku a Slovinsku,³ a dalším krokem v již započatém procesu vzájemné komparace a hledání nadnárodních perspektiv.⁴

Jedním z hlavních výstupů projektu se stala mezinárodní konference, konaná ve dnech 16.–19. května 2019 v Praze a Hlučíně pod názvem *Ve dvou uniformách: Nuceně mobilizovaní do wehrmachtu a jejich účast v odboji. Okolnosti, souvislosti, marginalizace*.

Konference měla několik částí. V Praze nejprve za účasti většiny zahraničních participantů proběhl interní pracovní workshop, zaměřený především na osobní prezentace nových členů týmu a finální redakce jednotlivých chystaných příspěvků. V Hlučíně se poté konal další workshop, cílený zvláště na výsledky regionálního výzkumu a na způsoby edukace tématu a jeho prezentaci v rámci muzejnictví.

Hlavním bodem celé akce se stala sobota 18. května 2019, kdy byl celodenní program přístupný široké odborné i laické veřejnosti. Celkem zaznělo jedenáct příspěvků odborníků z Česka, Polska, Slovinska, Británie, Francie a Norska, věnovaných jak obecným a faktografickým přehledům, tak zamýšlení nad procesy tvorby kolektivní paměti, otázkami střetů regionální a národní identity či právními otázkami válečného a poválečného přístupu k občanům, mobilizovaným ke službě v německé armádě.

Program konference zahájilo promítání krátkometrážního filmu s výpověďmi pamětníků, který přítomně vhodně uvedl do tématu. Po úvodním přivítání ze strany organizátorů bezprostředně navázal první blok příspěvků, věnovaný obecným přehledům otázky nucené mobilizace do wehrmachtu, kolaborace, rezistence a odboje v české a zvláště mezinárodní perspektivě a utváření kolektivní paměti. Druhý blok popisoval problematiku postupně z české, regionální slezské a následně i místní perspektivy (Hlučínsko). Zvolený koncept umožnil postupně prohlubovat vrstvy nazírání tématu a tak se postupně přiblížit ke konkrétnímu regionu, kde byla konference pořádána. Jak vyplynulo z následné diskuse, tuto posloupnost velmi ocenili zvláště návštěvníci z široké veřejnosti. Třetí blok představil poválečné osudy osob

³ Z řady publikací je možno jmenovat zvl. HAASE, Norbert – PAUL, Gerhard (edd.): *Die andere Soldaten. Wehrkraftzersetzung, Gehorsamsverweigerung und Fahnenflucht im Zweiten Weltkrieg*. Frankfurt am Main 1995; RIEDWEG, Eugène: *Les malgré-nous. Histoire de l'incorporation des Alsaciens-Mosellans dans l'armée allemande*. Strassbourg 1995; KOKALJ-KOČEVAR, Monika: *Gestapo Volunteers: The Upper Carnolia Home Defence Force, 1943–1945*. Bayside (N. Y.) 1999; KACZMAREK, Ryszard: *Polacy w wehrmachcie*. Kraków 2010.

⁴ Přelomovými setkáními odborníků z různých zemí se staly semináře ve Štrasburku a mezinárodní konference v Lublani, konané v roce 2012. Jako publikační výstup se podařilo připravit editovanou publikaci STROH, Frédéric – QUADFLIEG, Peter M. (edd.): *L'incorporation de force dans les territoires annexés par le IIIe Reich. Die Zwangsrekrutierung in dem von Dritten Reich annektierten Gebieten. 1939–1945*. Strassbourg 2016.

dotčených nucenou mobilizací, a to na příkladu Slovinska. Slovinské realie coby konkrétní příklad se staly podkladem k následné diskusi o společných a rozdílných aspektech příslušných právních aktů (veteránský statut, sociální zabezpečení atd.), ale zvláště o místě dané problematiky v kolektivní paměti různých národů. V závěrečné diskusi se dotazující vraceli k jednotlivým příspěvkům, přičemž kromě české a místní problematiky se publikum živě zajímalo právě o situaci v zahraničí.

Další den proběhlo závěrečné setkání celého týmu, zaměřené na rozbor konference a na diskusi o pokračování výzkumu v rámci projektu.

Mezinárodní srovnání vedlo k závěru, že problematika služby občanů okupovaných zemí v německých branných silách, dosud vnímaná a zkoumaná především optikou jednotlivých národních dějin, má mnoho společných rysů. Z hlediska širšího zaměření celého projektu se pak ukázalo, jak překvapivě podobné jsou procesy utváření obrazu dějin v rámci kolektivní paměti v různých, často dosti vzdálených zemích.

Samotná konference se setkala s živým zájmem místních obyvatel, představitelů samosprávy i regionálních politiků. Místo konání konference, město Hlučín, se totiž ukázalo být šťastnou volbou. Problematika služby ve wehrmachtu je z hlediska deseti milionů obyvatel České republiky spíše marginální záležitostí, na Hlučínsku však patří k historii takřka každé rodiny. K srovnání několika různých „národních“ pohledů tak přibyla další metodologická rovina, a sice markantní rozdíl mezi širší národní a úzkou regionální perspektivou.

Projekt předpokládá publikování sborníku přednášek z konference. Příspěvky se také mají stát základem pro specializované studie v rámci kolektivní monografie, která je plánována jako završení celého projektu.

Projekt, samotná konference i jednotlivé příspěvky zaujaly odbornou veřejnost, což vyústilo v jednání o konkrétních podobách spolupráce a prezentace projektu v zahraničí, mj. v Polsku a Norsku.

Mgr. et Mgr. Zdenko Maršálek, Ph.D.
Ústav pro soudobé dějiny AV ČR, v. v. i.
Vlašská 9
118 00 Praha 1
Česká republika
e-mail: plys.zmar@seznam.cz